

Sadržaj

POJMOVI DRŽAVE I PRAVA 1

PRAVNA NORMA 3

PODJELA PRAVNIH NORMI 4

SISTEM PRAVA 4

BITNI ELEMETNI PRAVNOG AKTA 5

VRSTE OPŠTIH PRAVNIH AKATA 6

VRSTE POJEDINAČNIH PRAVNIH AKATA 7

PRAVNI ODNOS 8

POJAM OBLIGACIJE 9

VRSTE OBLIGACIJA 10

SUBJEKTI OBLIGACIJE 12

IZVORI OBLIGACIJA 13

PRESTANAK (GAŠENJE) OBLIGACIJA 14

IMOVINA 16

POJAM I PREDMET PRIVREDNOG PRAVA 17

METODE PRIVREDNOG PRAVA 18

IZVORI PRAVA 19

ZAJEDNIČKE KARAKTERISTIKE PRIVREDNIH DRUŠTAVA 23

UPRAVLJANJE U PRIVREDNIM DRUŠTVIMA SA DRŽAVNIM KAPITALOM 24

SISTEMI OSNIVANJA PRIVREDNIH DRUŠTAVA 28

ATRIBUTI PRIVREDNIH DRUŠTAVA 28

POJMOVI DRŽAVE I PRAVA

Svaka zajednica mora imati pravila ponašanja. U postoje različiti društveni i pravni odnosi. Pravni odnosi su regulisani pravnom normom, tj. pravom. PRAVNI ODNOS je odnos između 2 ili više lica od kojih jedno ili njih više ima pravo – ovlaštenik, a drugo obavezu. Jedno lice može biti nosilac prava i obaveza. (kumulativan odnos). Osnovni pojmovi trgovačkog prava su: 1) pravna nauka 2) pravo 3) država 4) moral. Pravo i pravna nauka su različiti. Sociologija, filozofija, religija, ekonomija,... primjenjuju različite metode u posmatranju ovih pojmova. Ovisno od historijskog trenutka, različito je i shvatanje ovih temeljnih pojmova. Isto tako, pravna nauka, pravo, država i moral, podložni su promjeni u odnosu na vrijeme. U Staroj Grčkoj više je razmatrano pitanje države nego prava, jer je Stara Grčka bila podijeljena u polise, tj. gradove. U Starom Rimu je bilo suprotno. Oni su imali stabilnu državu, te su razvijali pravo. Rimsko pravo dostiglo je toliki razvoj da i danas koristimo pravne institute koji su tada nastali. Institucije u okviru prava starih Rimljana nisu prevaziđene ni danas. Mezopotamija, Babilon, ... imali su svoje zakone još prije Rima... npr. Hamurabijev zakon još od 2000-2500. god. p.n.e.

Da bi savremena zajednica bila država sa aspekta međunarodnog prava, mora da ima: 1) teritoriju 2) stanovništvo 3) suverenu javnu vlast. Suverena javna vlast je vlast iznad koje nema druge vlasti. DRŽAVA je uređena organizacija koja raspolaže aparatom prinude (fizičke prisile) putem koje stanovništvo na određenoj teritoriji podvrgava svojoj suverenoj vlasti. Aparat fizičke prinude predstavlja mogućnost da država putem svojih izvršnih organa vrši primjenu sankcija nad onim subjektima koji se ne ponašaju u skladu s javnom vlašću.

Sve države nisu iste. One mogu biti: a) SLOŽENE b) PROSTE (UNITARNE) c) MONARHIJE d) REPUBLIKE e) AUTOKRATSKE f) DEMOKRATSKE DRŽEVE. Složene države su sastavljene iz više strukturnih jedinica, tj. administrativno-teritorijalnih jedinica: 1) federacija 2) konfederacija 3) unija. BIH je složena država. (Dejtonski sporazum 1995. g. Ustav je donesen u sklopu sporazuma, Pariza). Unitarne države nemaju administrativno-teritorijalne jedinice u svom sastavu. Rijetki su primjeri ovih država. Decentralizacija ima i svoj ekonomski smisao. Omogućava pojedinim dijelovima da iskažu svoje vrijednosti, te da na osnovu drugih jedinica iskažu optimalan razvoj. Monarhija predstavlja oblik državnog uređenja gdje je kao vladar monah (car, kralj,...) npr. Malezija je primjer monarhije gdje se svakih 5 godina mijenja vladar iz vladajuće porodice. (Luj XIV – "Država, to sam ja"). Monarhije mogu biti: parlamentarne, ustavne, rotirajuće i apsolutističke monarhije.

Funkcije države mogu biti: 1) UNUTRAŠNJE (poklapaju se sa podjelom državnih organa;

država ima zakonodavnu, sudsku i izvršnu vlast) 2) SPOLJNE (funkcije odbrane i agresije). Simboli države su: grb, zastava i himna. U današnje vrijeme sa ekonomskog aspekta država je izuzetno bitna jer može kreirati, putem svojih propisa i nadgledanjem primjene tih propisa određene ekonomske pravce i mjere. Država predstavlja subjekt međunarodnog prava. MORAL je svjesno ponašanje ljudi u skladu sa djelovanjem najviših objektivnih zakonitosti društvenog djelovanja. Moral je svijest ljudi o dobru i zlu. Država, pravo i moral imaju uzajaman neraskidiv komplementaran odnos. Moral i pravo su odvojene kategorije. Da bi pravo moglo opstati i postojati ono mora da sadrži minimum morala. Korisno ne mora biti i moralno. Postoji i kategorija "nužnog zla", tj. da ponekad nije nemoralno učiniti neko zlo kojim se izbjegava veće zlo ili šteta. Osnov prava je moral. Historija pokazuje a dolazi do pobuna i revolucija kada se ne slažu pravo i moral. PRAVO je složena pojava i ima više značenja. Pravo predstavlja pravni sistem koji je po načelu hijerarhije sistematizovan i koji sadrži skup pravila ponašanja subjekata u jednom društvu. Pravo i država su se razvijali uporedo kako su i nastali. Država i pravo su neraskidivo vezani i čine jedinstveni pojam: DRŽAVNO-PRAVNI POREDAK. Državna organizacija i pravni poredak u osnovi imaju zajedničke ciljeve kojim teže, tj. regulisanje određenih odnosa između subjekata u državi odnosno na određenoj teritoriji. Postoje različita tumačenja nastanka prava, svrhe, ...

PRIRODNO-PRAVNA ŠKOLA ima sljedeće stanovište: "Čovjek nije stvorio pravo, to se s čovjekom rađa pravo." Postoji jedno, vječno, nepromjenljivo, prirodno pravo s kojim se rađa i umire. HISTORIJSKO-PRAVNA ŠKOLA – Pravo nastaje i razvija se iz narodnog duha. Pošto su narodi različiti i njihova prava su različita. Postoje i sljedeća tumačenja prava: pozitivno, dogmatsko učenje, normativističko, sociološko, filozofsko, religijsko, funkcionalizam sa svojim stanovištima, dijalektičko,... koriste se različiti metodi kod prava: DIJALEKTIČKI, FILOZOFSKI, UPOREDNO-PRAVNI, HISTORIJSKI, PRAVNO-TEHNIČKI,... Pravom se regulišu određeni društveni odnosi. Jedan društveni odnos može se regulisati istovremeno sa više vrsta normi, npr. Pravnom, običajnom, moralnom i normom društvene organizacije. Npr. Ubistvo: običajna norma – preziranje, bojkotovanje; moralna; norma društvene organizacije – 6 mjeseci zatočeništva, gubitak radnog odnosa... Pravo jedne države se posmatra kroz njen sistem, tj. poredak. Pravni sistem – društveni poredak sa elementima: 1)pravna norma 2) pravna ustanova-institut 3)grana prava 4) pravna oblast. Pravo se dijeli na OBJEKTIVNO I SUBJEKTIVNO pravo. OBJEKTIVNO PRAVO podrazumijeva sve pravne norme koje je stvorila država ili njen ovlašteni subjekt. SUBJEKTIVNO PRAVO je zasnovano na objektivnom pravu i od države obezbijedeno (zaštićeno). Ovlaštenje je jednog lica da se u vlastitom interesu ponaša na načine određenim objektivnim pravom ili da od drugih obavezanih lica može zahtijevati da se ona ponašaju na određeni način. Subjektivno pravo se sastoji od određenih elemenata: 1. ovlaštenje na vršenje određenih radnji, 2. mogućnost da se radnje vrše u vlastitom interesu, 3. mogućnost korištenja tužbe ili zahtjeva nadležnom organu radi zaštite ili neurednog izvršenja obaveze.

Osnovna zaštita objektivnog ili subjektivnog prava jeste aparat državne prisile čijim korištenjem ono može prinuditi određene subjekte da se ponašaju po utvrđenim pravilima koja sadrže

određeni pravni poredak. Daje se mogućnost zaštite interesa društva i pojedinaca tog društva. Pravo ima dvostruku funkciju: omogućuje subjektima, određenim pravnim licima, da ostvaruju određeni interes u društvu i da s druge strane te subjekte i pravna i fizička lica ograničava u njihovom ponašanju u smislu da ih spriječi ili kazni za nepoštovanje određenog pravila ponašanja. (Paulijan: "Robujemo zakonima da bismo bili slobodni.")

PRAVNA NORMA

To je osnovni atom, ćelija prava, tj. najmanji segment prava. Pravna norma predstavlja pravilo ponašanja kojeg se konkretno mora pridržavati određeni subjekt, odnosno neki subjekt u društvu. Pravnom normom se ili daje mogućnost postupanja ili zabranjuje. Postoje: POZITIVNE pravne norme (ovlašćujuće) i NEGATIVNE (zabranjujuće). Elementi pozitivne pravne norme su: 1) DISPOZICIJA 2) SANKCIJA. Dispozicija je primarno pravilo ponašanja da ne bi došlo ili da bi došlo do primjene sankcije. Postoje negativne (kaznjavanja) i pozitivne (nagrađivanje) sankcije. Sankcija je sekundarno pravilo ponašanja tj. mjere koje se primjenjuju na osnovu ponašanja nekog subjekta po dispoziciji. Podelamenti pravne norme su: 1) HIPOTEZA DISPOZICIJE i 2) HIPOTEZA SANKCIJE. Hipoteza dispozicije (pretpostavka) je uslov koji treba biti ispunjen da bi se neki subjekt mogao ponašati po dispoziciji. Ako uslov postoji a nije ispunjen, na određeni subjekt se ne može primijeniti sankcija. (npr. Vozač je dužan na semaforu stati; dispozicija postojanje semafora; hipoteza dispozicije) Hipoteza sankcije je opis radnje, prekršaja dispozicije koji je neophodan da bi se sankcija primijenila. (prolazak kroz žuto ili crveno na semaforu – hipoteza sankcije). Dispozicija i sankcija se međusobno isključuju. Primjenjuje se jedna ili druga. Pravna norma nije član, paragraf. Kao i drugih pravnih normi, dispozicija ima više vrsta.

Po stepenu određenosti dispozicije se dijele na: 1)dispozicije sa određenim pojmovima ili standardima, 2)dispozicije sa nedovoljno određenim pojmovima ili standardima, 3)kategoričke, 4)alternativne, 5)jednoznačne, 6)diskrecione, 7)prirodne (imperativne), 8)dispozitivne (zamjenljive).

Dispozicije sa određenim pravnim standardima ili normama su one dispozicije u kojima se određenim pojmom utvrđuje određeni načina ponašanja, a značenje tog pojma ili standarda je poznato i stranka na koju se odnosi lice, subjekat, može u potpunosti shvatiti svoja prava , odnosno obaveze. Takvi pomovi su npr. Dobar privrednik, dobar domaćin,...

Dispozicije sa nedovoljno određenim pravnim standardima su one dispozicije gdje se koriste određeni pojmovi koji su suprotni. Ne daju mogućnost obuhvata prava jednog subjekta.

Kategorička dispozicija je ona po kojoj se određenom subjektu tačno određuje kako će se ponašati i on nema slobodu i mogućnost da postupa na neki drugi način a da pri tome izbjegne primjenu sankcija.

Alternativna dispozicija utvrđuje obavezu subjekta ali istovremeno daje mogućnost da se dispozicija izvrši na neki drugi način.

Jednoznačne dispozicije su one koje određeni subjekat, najčešće državni organ, obavezuje na tačno određeno ponašanje.

Diskrecionom dispozicijom se državnom organu stavlja određena sloboda, mogućnost da postupi u određenim granicama.

Imperativne dispozicije su slične kategoričkim i znače da subjekat na kojeg se određena dispozicija odnosi nema mogućnost, slobodu da stvori neku drugu dispoziciju, drugo pravilo ponašanja. Dispozitivne dispozicije subjektu takvu mogućnost ostavljaju.

Po kriteriju formulisanja zapovijesti koje sadrži postoje sljedeće dispozicije:

1. Naređujuća dispozicija je ona kojom se izdaje određena zapovijest po kojoj jedan subjekat ili više njih moraju prilagoditi svoje ponašanje. (Roditelji su dužni vaspitavati svoju djecu)

2. Ovlašćujuća dispozicija je ona po kojoj se određenom subjektu daje mogućnost, ovlaštenje da se ponaša na određeni način a on sam odlučuje da li će tu mogućnost iskoristiti ili ne. (svi građani mogu ravnopravno biti birani u predstavničke organe).

3. Zabranjujuća dispozicija je ona po kojoj se zabranjuje određeno ponašanje (krasti, ubijati).

SANKCIJA ima dvije komponente:

- sadrži pravilo ponašanja određenog subjekta koji je prekršio određenu dispoziciju, i
- pravilo ponašanja državnog organa koji je ovlašten da na prekršioca izvrši određenu sankciju.

Sankcije u osnovi mogu biti usmjerene: prema licima, prema aktima, u obliku kazne, u obliku disciplinskih i administrativnih kazni. Akt koji nije u skladu sa određenom dispozicijom može biti poništen. Do trenutka ukidanja koje je akt proizveo ostaju na snazi.

KAZNE mogu biti: 1. za krivično pravne delikte (sankcije usmjerene prema ličnosti i njegovoj imovini); 2. za građansko pravne delikte (kazne usmjerene prema nadoknadi štete). Disciplinsko-pravni delikt se sastoji u oduzimanju određenih prava.

PODJELA PRAVNIH NORMI

Pravne norme se dijele po istom kriteriju kao i dispozicije ali postoje i opštije podjele.

Prema kriteriju obuhvaćenosti subjekata pravne norme mogu biti: 1) opšte (generalne) 2) pojedinačne (individualne) pravne norme. Opšte pravne norme se odnose na neodređeni broj subjekata i one važe na pravno unaprijed. (svi građani koji imaju imovinu dužni su plaćati

porez). Pojedinačne pravne norme se odnose na tačno određen broj subjekata i one važe pravno unazad. (Haso je dužan platiti porez na imovinu od 1000km).

Postoje slučajevi kada pojedinačne pravne norme važe pravno unaprijed ili opšte pravne norme važe pravno unazad.

Prema oblasti društvenog života ili grane prava razlikuju se sljedeće pravne norme:

- 1) građansko pravne norme (građanski pravni odnosi)
- 2) krivično pravne norme(krivično pravni odnosi)
- 3) upravne norme
- 4) ustavne norme
- 5) materijalno pravne
- 6) procesno pravne norme.

Procesno pravne norme su karakteristične jer u principu regulišu postupanje državnih organa.

Po stepenu određenosti pravnih normi razlikujemo:

- 1) kogentne
- 2) alternativne
- 3) dispozitivne
- 4) diskrecione pravne norme
- 5) pravne norme sa određenim pravnim standardima
- 6) pravne norme sa nedovoljno određenim pravnim standardima.

SISTEM PRAVA

U svakoj državi postoji izuzetno veliki broj pravnih propisa koji se odnose na određene subjekte. Pozitivno pravo jeste važeće pravo odnosno skup pravnih propisa i pravnih normi koji se u jednoj zajednici primjenjuju. Druga radnja koja se preduzima u definisanju pravnog sistema jeste utvrđivanje određenih pravnih pojmova u sklopu pravnih normi, pa se nadalje ti pravni pojmovi grupišu čime se dolazi do uobličavanja pravnog sistema i sistematike koja omogućava primjenu i pronalaženje određenih pravnih normi.

Sistem prava definiše skup pravnih normi koje s obzirom na njihovu sadržinu, društvene odnose koje regulišu, predstavljaju jedinstvenu i logički neprotivriječnu cjelinu. Ta cjelina se utvrđuje hijerarhijski, odnosno pravne norme se grupišu u određene srodne jedinice, grupe, sadržane od manjih ili većih, viših ili nižih podsistema. U principu postoji suglasnost da su elementi pravnog sistema: 1) pravna norma 2) pravna ustanova (institut) 3) pravna grana (grana

prava) 4) pravna oblast. Pravna ustanova je skup svih pravnih normi koje zajedničkom metodom regulišu različite strane jednog istog pravnog odnosa. Shodno tome imamo npr. ustanovu braka, ustanovu ugovora,... Pravna grana je skup po pravilu viših ili složenih instituta, ustanova koje istim, osnovnim metodom regulišu širu oblast srodnih društvenih odnosa, npr. grana privrednog prava, ustavnog prava, krivičnog prava, građanskog prava,... Pravne oblasti su velike srodne grupe pravnih grana i mogu se podijeliti na 3 odnosno 6 oblasti: 1) materijalno i procesno pravo 2) javno i privatno pravo 3) domaće i međunarodno pravo. Međunarodno privatno pravo je skup pravnih normi kojima se regulišu građansko pravni odnosi između određenih subjekata sa stranim elementom. Odnosi između pojedinaca i pravnih lica, odnosno pravnih lica i pojedinaca koji se ne temelje na državnoj suverenosti, mogu biti: a) stvarno-pravni odnosi b) nasljedni c) statusni d) obligacioni odnosi.

Međunarodno privredno (trgovačko) pravo predstavlja relativno noviju granu prava. U osnovi nastaje kao posljedica privrednog razvoja između određenih država, zemalja, te potrebe da se ti odnosi pravno regulišu. Ovim pravom se kao skupom propisa i drugih pravnih pravila regulišu trgovinski odnosi do kojih dolazi u međunarodnom robnom i platnom prometu. Ti pravni odnosi sadrže elemente međunarodno privatnog, međ. javnog i međunarodno privrednog prava. Kroz ovaj razvoj međunarodno privatno pravo je apsorbovalo veliki broj unificiranih pravnih propisa ali i mnoštvo međunarodnih bilateralnih (dvostranih) multilateralnih (višestranih) konvencija, međunarodnih ugovornih običaja, jednoobraznih propisa,... kod međunarodnog privrednog prava je već duže vremena prisutna tendencija prilagođavanja nacionalnih zakonodavstava međunarodnim uniformnim (jednoobraznim) pravilima. Takođe, kod međunarodnog privrednog prava sve više igraju ulogu pravne norme, standardi, običaji, propisi, koji se utvrđuju i primjenjuju u određenim regionalnim ekonomskim asocijacijama. Od tih asocijacija za BiH je najvažnija EU, pa svaka zemlja koja želi pristupiti UN-u ima obavezu da svoj propise, standarde, običaje, praksu, uskladi sa onima koje važe u toj uniji.

BITNI ELEMETNI PRAVNOG AKTA

Svaki pravni akt ima određene elemente, odnosno stvaranje pravnog akta i njegova primjena moraju proći kroz određene faze. Prvi uslov za nastajanje jednog akta jeste psihička aktivnost, razmišljanja odnosno psihički akt ljudskog bića. To je prethodnica, uslov bez kojeg ne može nastati jedan pravni akt. *CONDITO SINE QUA NON* pravnog akta je uslov bez kojeg se ne može. U datom kontekstu možemo reći da je pravni akt jedan psihički akt, akt svijesti, akt volje, izjava volje koja proizvodi određene pravne posljedice a te pravne posljedice se sastoje u promjenama pravnog stanja određenih subjekata, tj. u promjenama njihovih ovlaštenja ili obaveza. Da bi se psihički akt primijenio, da bi postao pristupačan subjektima na koje se odnosi i da bi oni imali u vidu pravne posljedice koje akt donosi, on se mora materijalizirati, mora se omogućiti da ga ti subjekti saznaju, čak mora se čulno izraziti. Psihičko pravni akt se može materijalizirati na različite načine, najčešće putem jezika pismeno ili usmeno. Usmeno

izražavanje pravnog akta je vezano za prošlost. Pismeno izražavanje pravnog akta uz korištenje savremene tehnologije je sadašnjost i budućnost.

Bitni elementi pravnog akta su:

1. OBLIK (FORMA)
2. SADRŽINA PRAVNOG AKTA.

Za sadržinu pravnog akta možemo reći da je određena suštinom psihičkih kata koji ga čine. Osnovnu sadržinu svakog pravnog akta predstavlja jedna individualna ili kolektivna odluka volje, određeno htijenje.

Razlikujemo pravne akte kojima se: 1) stvaraju pravne norme 2) akti kojime se postavljaju uslovi za primjenu pravnih normi. Kao sporedni element sadržine pravnog akta jeste označavanje samog akta. Forma pravnog akta jeste skup sredstava i načina kojima se stvara pravni akt, a kao elemente oblika, forme pravnog akta uzimamo:

1. nadležnost subjekta za njegovo donošenje (državni organ ili nedržavni subjekt)
2. postupak na osnovu kojeg se pravni akt donosi, tj. utvrđivanje radnji koje taj organ mora preduzeti u postupku donošenja pravnog akta
3. materijalizacija akta.

Kada donošenje akta gledamo u kontekstu davanja izjave volje, onda se i on može donijeti putem jezika, izgovaranja, određenim pokretima ili konkludentnim radnjama (radnje neke individue iz kojih se posredno zaključuje izjava volje tog lica).

